

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SALÂHÎ ABDULLAH UŞŞÂKÎ'NİN
RİSÂLE-İ KUDSİYYE TERCÜMESİ'NİN
TRANSKRİPSİYONU VE TAHLÎLİ**

MUHAMMED MEKKİ ARVAS

110111009

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. AHMET TURAN ARSLAN**

İSTANBUL 2014

**Tezin Adı: Salâhî Abdullah Uşşâkî'nin Risâle-i Kudsiyye Tercümesi'nin
Transkripsiyonu ve Tahlîli**

Yazar : Muhammed Mekki ARVAS

ÖZ

Nakşibendiyye tarikatının kurucusu, Şâh-ı Nakşibend unvanıyla tanınan Hâce Muhammed b. Bahâeddîn-i Buhârî'nin sohbetlerinden derlenen ve halifelerinden Hâce Muhammed Pârsâ tarafından Farsça tasnif edilen “Risâle-i Kudsiyye” risâlesi, Nakşibendiliğin ilk dönem kaynakları arasında önemli bir yer tutmaktadır. “Risâle-i Kudsiyye”, Osmanlı devrinin önde gelen şâir, âlim ve sûfîlerinden Abdullah Salâhaddîn Efendi tarafından “Risâle-i Kudsiyye Tercemesi” ismiyle Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Bu tercüme de, “Salâhî Abdullah Uşşâkî'nin Risâle-i Kudsiyye Tercümesi'nin Transkripsiyonu ve Tahlîli” isimli tezimize konu olmuştur.

Anahtar Kelimeler: İlâhiyât, Risâle-i Kudsiyye Tercümesi, Hâce Muhammed Pârsâ, Abdullah Salâhaddîn-i Uşşâkî, Tasavvuf.

**Name of Thesis : Transcription and Analysis of the Salahi Abdallah Ussaki's
Risale-i Kudsiyye's Translation**

Author : Muhammed Mekki ARVAS

ABSTRACT

“Risâle-i Kudsiyye”, which is composed from the conversations of the founder of Naqshbandi path, is among the most important early sources of the path. The book contains some rules and technical terms of Naqshbandi path. It was edited by Hodja Muhammed Parisa who was the most distinguished disciple and full successor of Naqshband. The book shows Shah Naqshband's conception of spirituality and sufism (mysticism) and throughout history has been a source to countless other works because of its importance both for Naqshbandi path and the history of sufism. The book was translated from Persian to Ottoman turkish by an important poet, scientist and mystic, Abdullah Salahaddin. Here we have transcribed, analysed and evaluated that turkish translation.

Key Words: Divinity, Risale-i Kudsiyye's Translation, Hodja Muhammed Parisa, Abdullah Salahaddin-i Ussaki, Sufism.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Risâle-i Kudsiyye Musannifi Hâce Muhammed Pârsâ

1.1.1. Hayatı	4
1.1.2. Eserleri.....	7

1.2. Risâle-i Kudsiyye Mütercimi Abdullah Salâhî Efendi

1.2.1. Hayatı	10
1.2.2. Eserleri	12
1.2.2.1. Te'lifleri	12
1.2.2.2. Şerhleri.....	14
1.2.2.3. Tercümelere	15
1.2.2.4. Nüshaları Tespit Edilemeyenler	16

İKİNCİ BÖLÜM

2. RİSÂLE-İ KUDSİYYE TERCÜMESİ'NİN MATBU VE YAZMA NÜSHALARI VE METNİN İNCELENMESİ

2.1.1. Matbu Nüshası	17
2.1.2. Yazma Nüshaları.....	17
2.1.2.1. Pertev Paşa Nüshası.....	17
2.1.2.2. Hafîd Efendi Nüshası.....	18
2.1.2.3. Milli Kütüphane Nüshası	19

2.2.1 Risâle-i Kudsiyye'nin Yazılış Sebebi.....	20
2.3.1 Risâle-i Kudsiyye'nin Bölümleri.....	20
2.3.1.1. Birinci Makâle.....	21
2.3.1.2. İkinci Makâle	22
2.3.1.3. Üçüncü Makâle	23
2.3.1.4. Dördüncü Makâle	24
2.3.1.5. Beşinci Makâle.....	25
2.3.1.6. Altıncı Makâle	33
2.3.1.7. Yedinci Makâle	34
2.3.1.8. Sekizinci Makâle	35
2.3.1.9. Dokuzuncu Makâle	37
2.3.1.10. Onuncu Makâle	38
2.3.1.11. On birinci Makâle	38
2.3.1.12. On ikinci Makâle	39
SONUÇ.....	41
KAYNAKÇA	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. TENKİTLİ METNİN TESİSİNDE İZLENEN METOD	47
3.2. TENKİTLİ METİN.....	49

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NÜSHALARIN TIPKIBASIMI

4.1. Matbu Nüsha'nın Tıpkıbasımı	122
4.2. Yazma Nüsha: Hafid Efendi Nüshası	166
4.3. Yazma Nüsha: Pertev Paşa Nüshası	205
4.4. Yazma Nüsha: Milli Kütüphane Nüshası.....	244

KAYNAKÇA

- Abdurrahman Sâmi: **Tuhfetü'l-Uşşâkıyye Tercemesi**, İstanbul, 1342.
- Ahdî Ahmed Çelebî: **Gülşen-i Şu'arâ'**, Millet Ktp., Yazma No: 774.
- Akkuş, Mehmet: **Abdullah Salahaddin-i Uşşâkî (Salâhî)'nin Hayatı ve Eserleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.
- Algar, Hamid: "**Hâce Muhammed Pârsâ'**", DİA, İstanbul, 2005, Cild: 30.
- Almaz, Hasan: **Şâh-ı Nakşibend'den (k.s) Sözler Risâle-i Kudsiyye**, Semerkand Yayınları, İstanbul, 2010.
- Arvâsî, Seyyid Abdülhakîm: **Er-Riyâdu't-Tasavvufiyye**, Mekteb-i Harbiyye Matba'ası, İstanbul, 1341.
- : **Sevânihu'l-Efkâr ve Sevâmihu'l-Enzâr**, Âsitâne Kitabevi, Cild: 1-2, İstanbul, 2004.
- : **Râbîta-i Şerîfe**, İstanbul, Tarihsiz.
- Bandırmalı-zâde, Ahmed Münîb: **Mecmû'a-i Tekâyâ**, İstanbul, 1307.
- Bursalı Mehmed Tâhir: **Osmanlı Müellifleri**; Matba'a-i Âmire, Cild: I, İstanbul, 1333, s. 104-107.
- : **Kibâr-ı Meşâyih Ve Ulemâdan On iki Zâtın Terâcim-i Ahvâli**, İstanbul, 1316.
- Bursevî, İsmail Hakkı: **Kitâbü'l-Hitâb**, Kürsiyyü'l-Hilâfeti'l-Hâkâniyye Matba'ası, İstanbul, 1256.
- Ceyhan, Semih: "**Salâhî Efendî**", DİA, Cild: 36, İstanbul, 2009.
- Devellioğlu, Ferit: **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.
- Fatîn Davud, **Tezkire-i Hâtimetü'l-Eş'âr**: İstihkâm Alayları Litoğrafyâ Dest-gâhı, İstanbul, 1271.
- Hoca-zâde Ahmed Hilmî: **Hadîkatü'l-Evliyâ Silsile-i Meşâyih-i Sâdât-i Nakşibendiyye**, Şirket-i Mürettibiyye Matbaası, İstanbul, 1318.
- Hâfız Hüseyin, İbnü'l-Hâce İsmail Ayvânsarâyî: **Hadîkatü'l-Cevâmi'**, Matbaa-i Âmire, Cild: I-II, İstanbul, 1281.
- Hüseyin Vassâf-ı Uşşâkî: **Sefîne-i Evliyâ Şerh-i Esmâr-i Esrâr**, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, 2308, Cild: 4, İstanbul, 1345.
- Karababa-zâde İbrahim-i Bursevî: **Zikr Hakkında Kelâm-ı Dürer-bâr-ı Kutbü'l-Ârifin Seyyidü'l-Muhakkıkîn Sâni-i Hâce-i Ahrâr A'nî bi-hî Eş-Şeyh Murâdî'n-**

Nakşibendiyü'l-Buhârî Hazretleri'nin Sohbet-i Şerîfelerinden İstimâ'dır, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, No: 2886.

Kuku, Süleymân: **Son Halkalar ve Seyyid Abdülhakîm Arvâsî'nin Külliyyâtı**, Damra Yayınları, Cild: I-II, İstanbul, 2009.

Muhammed Rüstem Râşid: (Çev.), **Dürrü'l-Müntehab Min Bahri'l-Edeb Fî Tercemeti Silsiletü'z-Zehab li'ş-Şeyh Muhammed Murâdi'l-Buhârî "kuddise sirruhû" Me'a-Zeylihâ**, İstanbul, 1274.

Muhammed Şerif-i Abbâsî Efendi: (Çev.), **Raşehât-i Aynü'l-Hayât**, Ali bin Hüseyin, Taş Dest-gâhı, İstanbul, 1291.

Müstakim-zâde Süleyman Sa'deddin Efendi: (Çev.), **Mektûbât-ı İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî-i Serhendî**, İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Fârûkî-i Serhendî, Ali Rıza Efendi Matbaa-i Litografyası, Cild: I, İstanbul, 1270.

Mütercim Seyyid Âsım Efendi: **El-Okyanûsu'l-Basît fî-Tercemeti'l-Kâmûsî'l-Muhît**, Matbaa-i Osmâniyye, Cild: I-II-III, İstanbul, 1305.

-----: **Tibyân-ı Nâfi' Der-Terceme-i Burhân-ı Kâtı'**, Matbaa-i Âmire, Cild: 1-2, İstanbul, 1287.

Sahhâflar Şeyhi-zâde, Seyyid Muhammed Es'ad Efendi: **Bâğçe-i Safâ-Endûz**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi, No: 185; No: 422.

Sa'îd bin Mustafa Köstendilî: **Tenbîhu'l-İhvân fî Ru'yeti'l-Ayni ve'l-A'yân**, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, No: 3116.

Salâhî Abdullah Uşşâkî ve Nakşibendî: **Risâle-i Kudsiyye Tercemesi**, Hâce Muhammed Pârsâ, Matbaa-i Ahmed İhsân, İstanbul, 1323.

-----: **Dîvân**, Ankara Milli Ktp., Yz A 8293/1, vr.1b-44a.

-----: **Mevlid**, İstanbul Üni. Ktp. TY. No: 7387, vr. 1b-19a.

-----: **Terceme-i Risâle-i Kudsiyye**, Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, No: 633, 38b-76b.

-----: **Terceme-i Risâle-i Kudsiyye**, Süleymaniye Ktp., Hafîd Efendi, No: 459, 1b-39b.

-----: **Terceme-i Risâle-i Kudsiyye**, Ankara Millet Yz A 1914/3, vr. 37b-80a.

-----: **Manzûmetü'd-Dürer**, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, No: 4211, vr. 24b-46b.

-----: **Niyâz-nâme**, Süleymaniye Ktp., Es'ad Efendi Kısım, No: 1393, vr.1b-4a.

-----: **Mir'ât-i Esmâ'**, Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud, No: 2668, vr. 33b-42a.

-----: **Risâle-i İzhâr-ı Esrâr-ı Nihân Ez-Hatm-i Hâce-gân**, Ankara Millet Yz A 1914/1, vr. 1b-12a.

-----: **Şerh-i Kasîde-i Hazret-i Mevlânâ**, Ankara Millet Yz A 1914/2, vr. 13a-37a.

-----: **Terceme-i Risâle-i Vücûd li-Hâce Muhammed Pârsâ-râ**, Ankara Millet Yz A 1914/4, vr. 81b-100a.

-----: **Şerhu'l-Elfâz-ı'l-Mensûbe ile'l-İmâmi'l-Gazâlî Kudûsî Sirruhu'l-Âlî fî Mes'eleti'l-Aczî fî Ma'rifeti'llâhî Te'âlâ**, Ankara Millet Yz A 1914/5, vr.105a-128a.

-----: **Şerh-ı Kasîde-i "İhsân bana" Nutk-ı li-Hazret-i Mısrî**, Ankara Millet Yz A 1914/6, vr. 129a-176b.

-----: **Risâle-i Cevâhir-i Tâc-ı Hilâfet**, Ankara Millet Yz A 1914/7, vr. 177a-193b.

-----: **Merhûm Müftî Es'ad Efendi'nin Menâzil-i Kamer Tefsiri Tercümesi**, Ankara Millet Yz A 1914/8, vr. 194a-201b.

-----: **Risâle-i Miftâhu'l-Vücûh**, Ankara Millet Yz A 1914/9, vr. 201b-212b.

-----: **Elli dört Farz Şerhi Tercemesi**, Tab'-hâne-i Âmire, İstanbul, 1260.

Seyyid Ahmed Hüsameddin: **Mekâsıd-ı Sâlikîn**, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul, 1339-1341.

Seyyid Muhammed Murad-ı Buhârî: **Risâletü's-Sülûk**, Ankara, Milli Ktp., Yazmalar Koleksiyonu, No: 3580/1, vr. 1b-14b.

-----: **Silsiletü'z-Zehab**, Kütahya Vahîd Paşa İl Halk Ktp., No: 1501, vr. 1b-5b.

Seyyid Şefkat Abdülfettah: **Tezkire-i Şu'arâ-yı Şefkat-i Bağdâdî**, Millet Ktp., No: 770.

Şemseddin Sâmi: **Kâmûsü'l-A'lâm**, Mihran Matbaası, Cild: 4, İstanbul, 1311.

Tabib-zâde Muhammed Şukri Efendi: **Silsile-nâme-i Sôfiyye**, Üsküdâr Selim Ağa Ktp., Aziz Mahmud Hüdayî, No: 1098.

Tosun, Necdet: **Bahâeddîn Nakşibend (Hayâtı, Görüşleri, Tarîkati)**, İnsân Yayınları, İstanbul, 2007.

Tosun, Necdet: **Muhammed Bahâeddîn Hazretleri'nin Sohbetleri**, Erkam Yayınları, İstanbul, 1998.